

به نام خداوند جان و خرد

درس چهارم (کنش اجتماعی)

پیام داستان الگوی مقاومت مردم امرلی

کنش‌های اجتماعی گاهی فراتر از نظم اجتماعی روی می‌دهند و صرفاً با مطالعه نظم اجتماعی از کنش‌های بی‌نظم غفلت کرده‌ایم.

اشکال مبارزه:

- **منظم:**

- ← نظم مشخص
- ← نقشه‌های از پیش برنامه‌ریزی شده

- **نامنظم:**

- ← مبتنی بر آگاهی فرهنگی و جغرافیایی سربازان محلی
- ← با امکانات محدود
- ← قادرند در برابر تهاجم یک ارتش بزرگ نیز مقاومت کنند.
- ← نقشه از پیش تعیین شده اجرا نمی‌شود.
- ← متناسب با موقعیت جغرافیایی و فرهنگی خود عمل می‌کنند.
- ← افراد از نظم موجود پیروی نمی‌کنند بلکه از آن فراتر می‌روند (به خاطر انگیزه اخلاقی و و آرمان‌های معنویشان)
- ← افراد با ارزش‌ها و معانی پیوند می‌خورند.

اولین بار **شهید مصطفی چمران** اصطلاح «جنگ‌های نامنظم» را به کار برد.

کنش اجتماعی

۱. خشت بنای جامعه کنش اجتماعی است

۲. تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان با کنش اجتماعی پدید می‌آیند.

۳. ساختارهای اجتماعی با کنش اجتماعی به وجود آمده و برقرار هستند.

دو دیدگاه درباره رابطه ساختار و کنش اجتماعی

دیدگاه اول ← ساختارها بر افراد تأثیر می‌گذارند و افراد توان مقاومت در برابر ساختارها را ندارند (ساختار ← کنش)

دیدگاه دوم ← ساختارها از طریق کنش‌های اجتماعی به وجود آمده‌اند و ساختار اجتماعی بدون کنش وجود ندارد (کنش ← ساختار)

رشوه دادن یک تاجر در حین نارضایتی یا کارمندی که از خودروی شخصی استفاده می‌کند در حالی که از ترافیک گله‌مند است بیانگر چیست؟

۱) مشکلات و مسائل اجتماعی بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما نیستند.

۲) این گونه نیست که فقط افراد خاصی مثل مسئولان و مدیران بتوانند بر آنها تأثیر بگذارند.

۳) همه ما از آنجا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش‌های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن اثرگذاریم.

۴) میزان تأثیرگذاری همه افراد یکسان نیست.

۵) صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت‌ها، اثرگذاری بیشتری نسبت به سایرین دارند.

آیا انسان‌ها صرفاً مجریان نظم هستند؟

پاسخ: خیر

توضیح:

انسان‌ها هرگز مجریان نظم نیستند بلکه قادرند با توجه به ارزش‌ها و آرمان‌های خود نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.

به هر اندازه که این ارزش‌ها و آرمان‌ها والاتر و انگیزه‌ها قوی‌تر باشد، تغییر مهم‌تری رقم خواهد خورد.

مثال:

مقاومت مردم آمرلی در برابر داعش - اعتراض دانشجویان به قانون ضد حجاب - پدیده تقلب

آیا می‌توان روش تجربی کنش اجتماعی را تحلیل کرد؟

پاسخ: خیر

توضیح:

❖ انسان‌ها آگاهانه عمل می‌کنند و عملشان معنا دار است.

❖ در شرایط گوناگون رفتارهای متفاوتی از خود نشان می‌دهند.

❖ روش تجربی توان فهم معنای کنش را ندارد زیرا رویکرد تبیینی بر پایه‌ی مشاهده است و اغلب معنای کنش را نادیده می‌گیرد.

خلاصیت زدایی (رکود اراده‌ها)	ارزش زدایی (سقوط ارزش‌ها)	معنا زدایی (افول معانی)
❖ نادیده گرفتن ارادی بودن کنش	❖ نادیده گرفتن هدف‌دار بودن کنش	❖ نادیده گرفتن آگاهانه و معنادار بودن کنش
❖ جامعه‌شناسی تبیینی با تأکید بیش از حد به نظم و یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی اراده انسان را نادیده می‌گیرد.	❖ اهداف کنش: ۱. قابل مشاهده ۲. غیر قابل مشاهده	❖ رویکرد تبیینی تنها به توصیف رفتارهای قابل مشاهده می‌پردازد و از معنی کنش غافل است
❖ منطبق با نظریه قفس آهنین وبر	❖ در جامعه‌شناسی تبیینی ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها قابل فهم نیستند زیرا نمی‌توان با روش تجربی فضایل و رذایل اخلاقی را توصیف کرد	❖ نمی‌توان با روش تجربی معنای کنش را فهمید
❖ انقلاب‌ها، اندیشه‌ها و اختراعات هنگامی محقق می‌شود که گامی فراتر از نظم گذارده شود.	❖ انکار ارزش‌ها ⇐ اخلاق گریزی (کشتار جنگ جهانی)	❖ برای فهم معنای کنش باید از روش همدلانه استفاده کرد
		❖ شکل‌گیری رویکرد تفهیمی با توجه به این پیامد است.

نگاه رویکرد تبیینی در مورد کنش چیست؟

❖ بر آنچه مشاهده می‌شود، تمرکز می‌کند

❖ اغلب معنای کنش را نادیده می‌گیرد.

خلاقیت‌زدایی

چرا رویکرد تبیینی خلاقیت و اراده انسان را نادیده می‌گیرد؟

❖ تأکید بیش از حد به نظم دارد.

❖ نظم اجتماعی را با نظم طبیعی یکسان می‌داند.

پیامدهای تأکید افراطی بر نظم اجتماعی

❖ حذف ارزش و اخلاق

❖ حذف آگاهی و معنا از زندگی

❖ حذف شور از زندگی

❖ نادیده گرفتن اراده و خلاقیت انسانی

❖ افراد بدون آنکه بدانند این نظم برای تحقق چه آرمان‌هایی است صرفاً آن را رعایت می‌کنند.

❖ سرکوب روحیه خلاق انسان‌ها در عرصه‌های هنر، ارتباط و اندیشه

انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ چه هنگامی رخ

می‌دهند؟

هنگامی که افراد از نظم موجود گامی فراتر می‌گذارند.

قفس آهنین وبر

❖ مربوط به خلاقیت‌زدایی و رکود اراده‌ها

❖ سلطه نظم که گویا هدفی جدا از انسان و نیازهای واقعی آن دارد.

ارزش‌زدایی

انواع کنش‌های انسانی از نظر هدف؟

❖ کنش‌های قابل مشاهده $\Leftarrow$ کسب درآمد، ساختن خانه

❖ کنش‌های غیرقابل مشاهده $\Leftarrow$ جلب رضایت الهی، کسب فضیلت اخلاقی

چرا در جامعه‌شناسی تبیینی ارزش بودن مهربانی، فداکاری و ضد ارزش بودن کینه‌توزی، خودخواهی قابل فهم نیست؟

زیرا با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه‌توزی یک رذیلت اخلاقی است.

چرا جامعه‌شناسان تبیینی دچار اخلاق‌گزیزی می‌شوند؟

به سبب این که بسیاری از کنش‌های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد تبیینی قابل توضیح نیستند. کسانی که تنها روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی، مذهبی و ... دچار اخلاق‌گزیزی می‌شوند.

معناداری

علل اعتیاد جوانان به بازی‌های اینترنتی

❖ نگاه تبیینی $\Leftarrow$ بین پرخاشگری، هیجان، خواب و ... (امور قابل مشاهده) با اعتیاد به بازی‌های اینترنتی رابطه وجود دارد.

❖ نگاه تفهیمی $\Leftarrow$ عامل اصلی اعتیاد جوانان معنای استفاده از آن است (غیر قابل مشاهده) مانند به روز بودن؛ هیجان درونی؛ آزادی

آیا می‌توان انگیزه جوانان را با روش‌های تجربی فهم کرد؟

پاسخ: خیر $\Leftarrow$ انگیزه یک عامل غیر قابل مشاهده است و عوامل غیر قابل مشاهده را نمی‌توان با روش تجربی درک و فهم کرد.

پس چگونه می‌توان به فهم معنای کنش (مانند انگیزه جوانان) دست یافت؟

با روش همدلانه

۱. همراهی همدلانه به معنای تأیید کنشگران نیست.

۲. بلکه به معنای نگاه به مسائل آنها از منظر خودشان و تلاش برای فهم آنهاست.

چه عاملی زمینه را برای عبور از جامعه‌شناسی تبیینی و رو آوردن به جامعه‌شناسی تفهیمی هموار ساخت؟

✓ تأکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی بر نظم اجتماعی به حذف اراده و خلاقیت؛ ارزش و اخلاق؛ آگاهی و معنا می‌انجامد و شور زندگی را می‌گیرد.

✓ برای جلوگیری از بروز چنین پیامدهایی، کنش اجتماعی مورد توجه جامعه‌شناسان قرار گرفت.

✓ نظریه‌پردازان کنش اجتماعی، آگاهی و معنا را مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی می‌دانند و زندگی اجتماعی انسان را با تأکید بر آگاهی و معنا مطالعه می‌کنند.

✓ این جامعه‌شناسان ویژگی‌های دیگر کنش، یعنی اراده و ارزش را مهم می‌دانند ولی آنها را در امتداد آگاهی و تبع آن می‌بینند.

انسان به مثابه شیء و انسان به مثابه آگاهی و معنا در روابط اجتماعی چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟

انسان به مثابه شیء	انسان به مثابه معنا
انسان بی اراده	انسان دارای اراده
ساختار ← کنش	کنش ← ساختار
مطالعه انسان با روش تجربی	مطالعه انسان با روش تفسیری
باید وضع موجود حفظ شود (نظم)	می‌تواند روابط اجتماعی را تغییر داد
انسان دلیل انجام کارها را به ساختار نسبت می‌دهد	انسان دلیل انجام کار را به خود نسبت می‌دهد
فیلم سینمایی عصر جدید چارلی چاپلین	فیلم سینمایی تلقین